

891.99

15-19

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

Մ. ԱՐՄԵՆ

6 NOV 2011

ՅԵՐԿՈՒ ≡
≡ ՄԱՅՐ

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

ՄՈՐՍ ՆԱԾԱԿԸ

Մ. ԱՐՄԵՆ

ՄՈՐՍ ԿԱՐՈՏԸ

891.99

Մ-19

ՅԵՐԵՎԱՆ 1927.

891.99

5-19 *mf*

162

ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԱՀԱՐԻ

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԵՆ

ՅԵՐԿՈՒ ՄԱՅՐ

747-

730
1

2255

ՅԵՐԵՎԱՆ, 1927.

2 1 JUN 2013

41588

Հ. Պ. Գ. «ՆՈՅՆՄԲԵՐ»
Մ Ի Ռ Ի Թ Յ Ո Ի Ն

4 578-55

Քրտոնագրար № 866բ.

Տիրած 1000.

Տպարան «ՀԵՐՄԵՍ» Հրատարակչ. Յերևան, Մարքսի փող. № 29.

ՄՈՐՍ ՆԱՄԱԿԸ

Կարող ես այս անգամ ել չլսել մորըդ,
Կարող ես արհամարել իմ նամակը,
Առանց այն ել սիրտս անամոք ե,—
Վոսկորին ե հասել դանակը...

Սիրելի իմ Գուրիս, արդեն ձմեռ ե ցուրտ,
Ու հողմը վշտոտ յերգում ե դաշտերում,
Բայց յես հավատում եմ վոր մի ոը կգաս դու,
Դժվար ե կորուստիդ մաքի հետ հաշտվելը...

Սուրենը հիվանդ էր, ու սուր էլ հաղում էր,
Թողեց տպարանը, թողեց ուսում,
Ես ցրտին որերին նա արե յերազում էր,
Ու Սոցապը նրան ուղարկեց Սուխում:

Իսկ փոքրը, — Խորենը գրում է շարունակ,
Ամօքում է սիրտս սրտալի խոսքով:
— Սիրելի իմ մայրիկ, յերբ բացվի գարունը,
Կը գրեմ, յեկ ինձ մօտ, Մոսկով...

Յերկու յեղբայրներդ էլ շարքաշ բանվորներ են,
Դատում են որական ութ ժամ,
Ճակատի քրտինքով պահում են իրենց մորը,
Յես արդեն հիվանդ եմ, ուժնա...

Իսկ դու ումն ես, ի՞նչ ես, ինչի՞ն ես ծառայում,
Սիրելի իմ Գուրիս, և ուր ե քո բունը,
Մինչև յերբ յեռից վար հոսե քո տունը,
Ձե՞ վոր դու քո տան տերն ու հարկատուն ես...

Այստեղ դու կարող ես ծառայել բանկոպում,
Կամ լինել հայաուում հաշվետար,—
Վոր շինես հայրական հյուրընկալ քո տունը,
Վոր բախտդ լինի անվթար:

Դրկիցները քեզնով ինձ յերնեկ են տալիս,
— Բանաստեղծ ե զավակդ, նրան ճանաչում են,
Կարգում են նրա յերգերը սրտալի,
Ու համբավը նրա որ սրին աճում է:

Հետո յեղ լսեցի մութ բաներ քո մասին,
Վորպես թե սիրածդ մեռել ե...
Քիչ ել դ՞ու յես մեռել... Թե՞ կարծեմ միասին...
Գուրիս իմ, սիրելի, սիրելի...

Ինչպե՞ս վարվի մայրդ, ինչո՞ւ, ի՞նչ պատահեց,
Աղջիկ եր պակասում քեզ համար.
Ինչի՞ց ես դժգոհում, ինչո՞ւ յես կատաղել,
Ապրել ես դեռ քանի՞ ամառ...

Իսկ Կարոն, ընկերդ, որ-որին բացվում ե,
Դարձել ե գործկոմի աչքի լույսը,
Վանքի պես լեցուն խնդում ե նրա տունը,
սիրելի իմ Գուրիս, լսում ես...

Ֆզուց ել կը բերի լուսնի պես մի աղջկա,
Վոր իր մոր ձեռներին ջուր լեցնի,
Կապրեն միասին, յերջանիկ, ա՜նչկա,
Հարգանքով, սիրով փոքրի ու մեծի...

Իսկ դու դարձել ես թափառիկ հրեա,
Իսկ դու մխոտում ես ինչպես հանդիպի,
Սիրելի իմ Գուրիս, մինչև յե՞րբ քո մայրը
Նայի կայարանի ամայի ճամբին...

Արդեն ձմեռ ե, ցուրտ, գնել եմ տաս փութ փայտ,
Նստում եմ կրակի դեմ, կարում ու հաշվում,
Վոտքիս տակ մոռում ե մեր կատուն կարմրախայտ,
Իսկ բուքը վշտոտ կաղկանձում ե դաշտում...

Իսկ բուքը ծեծում ե ձյունածածկ պատերը,
Մլավում ե անտեր դռների վրա,
Սիրելի իմ Գուրիս, մինչև յեբբ իմ սերը
Սըտիդ դուռը թակի այն բուքի նման...

Մի որ ել յես կարող եմ ընկնել անկողին,
Ու մեռնել մայրական իղձերս անկատար,
Լոկ կատուն կլինի հուղարկավորն իմ,
Ու հողմը կանե պատարագ...

Բայց յես հավատում եմ վոր մի որ կգաս դու,
Դժվար ե կորուսիդ մաքի հետ հաշտվելը,
Սիրելի իմ Գուրիս, ձմեռ ե աշդեն, բուք,
Ու հողմը վշտոտ յերգում ե դաշտերում...

Ու հողմը ցրտաշունչ դաշտերի վրա
Սարքում ե ձյան պտույտ, չարքի հարսանիք,
Բարդենին յերգում ե վորսկես քահանա,
Մեկը վոլորում ե ինչ վոր պարսառիկ...

Սիրելի իմ Գուրիս, տուն դարձիր, հերիք ե,
Ել հերիք ե մխսես որերդ անգլին,
Մինչև յեբբ, մինչև յեբբ կարոտած մայրիկդ
Նայի կայարանի ամայի ճամբին...

Ն ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Անուշիկ իմ մայրիկ, ստացա նամակդ,
Վոչ միայն յես, սիրտս ել կարդաց,
Զգիտեմ ինչպե՞ս քո ցաված սիրտն ամօքեմ,
Ինչպե՞ս արդարանամ վոր լինեմ արդար...

Գինի շատ եմ խմել, սիրելուց, — չկարծես,
Ինչի՞ց են վորոտում ամպերը...
Յես այնքան ցավել եմ, վոր պոետ եմ այսպես...
Ցավել ու ցավով հարբել եմ...

Անուշիկ իմ մայրիկ, սիրելի իմ պառավ,
Այդ վոչ սեր ե, վոչ մահ, վոչ կորուստ,
Մեռնում ե սրտիդ մեջ վերավոր մի վարագ,
Մի ճանկ ել ուղեղդ ե փորում...

Զգիտեմ այդ ինչպե՞ս, այդ ինչպե՞ս պատահեց,
Յես այնքան, այնքան խորն ընկա,
Մի որ ել վերցրի սպիտակ պատանը,
Հիմա այդ ամենքին թքած...

Դժվար ե, շատ դժվար, խղճահար եմ, ներքը,
Յես այնքան շատ բանի զիջել եմ...
Զե՞ վոր իմ հույզերը գանգրահեր եյին,
Դանդրահեր՝ ինձ նման՝ և տենչերս...

✓ Ռուսիայում յեղել ե մի պոետ ինձ նման,
Նրանից, ի հարկե, յես փոքր յերգահան եմ,
Բայց յեղել ե մի բան նման անսահման,
Հարբելում—շատ մոտիկ հարևան ենք մենք...

Նա կախեց ինքն իրան... ախ, մեր մոլորակում
Մոլորված հոգիներ շատ կան դեռ...
Նա կտրեց դանակով իր զարկերակը...
Ցես նրան շատ եմ խանդել...

Բայց ինչո՞ւ յեմ գրում յես քեզ այս ամենը,
Միենու՛յն եր, յեթե կախվեյի,
Դու պիտի կարծեյիր վոր այն «սրտամեռ»-ն եք
Վոր քչեց ինձ կյանքի թաղերից...

Ո՛, վոչ, վոչ, քո մեջն ե, նրանից չես փախչի,
Վորքան ել հանդիմանես քեզ,—
Հետո՞ այն վերածվում ե աղջկա կամ թախծի,
Աչքերը գերեզմանի պես...

Այսպես ել պատահեց, ո՞վ եր նա—մի թիթեռ,
Մեղրամոմից սարքած մի արձան,
Դրանից եր վոր իմ սրտի թարմ թերթերը
Սմքեցին սւ լնկան ցած...

Այդ ամենը հիմա մի անդարձ անցյալ ե,
Սիրելի, սիրելի մայրիկ,
Նոր խինդով այս գարնան վարդեր կը բացվեն,
Ու հովը կերզի անասովից...

Դեռ ինձ շատ հարկավոր է հեռու թափառելը,
Դեռ ինձ շատ հարկավոր է բարձրանալ ներքև,
Անցյալում յես այնքան կրակներ մարել եմ,
Ու բացել վտաններ յայնքան վերքեր...

14
Ու հիմա գնում եմ կաղ վոտով, բացք համար,
Ու շփում ծնկներիս արնոտ մորթին, —
Դեռ ինձ շատ հարկավոր է մնալ անմայր
✓ Վոր լինեմ յերկրիս արժանի վորդին:

Միլիոն անմայրերի հետ մենք նորն ենք կառուցում,
Միլիոնով միասին մենք կյանքը հրում ենք
Փշրում ենք գետերի կաշկանդող սառույցը,
✓ Վորպեսզի բերենք կոմունը:

Խորենք Մոսկովում կոմյերիտ բանվոր է,
Գրում է նամակներ, ամօքում քեզ...
Դեռ յես շատ պետք է փոքրանամ քան վոր եմ,
✓ Վորպեսզի դառնամ նրա չափ մեծ...

Միքելի իմ մայրիկ, դու ապրիր քեզ համար,
Ինչպես վոր ապրել ես մինչև հիմա, ✓
Յես հիմա ունեմ մայրեր անհամար,
✓ Վորքան ել լինեմ անոթեվան...

Դեռ յերկար յես պիտի մնամ առանց քեզ,
Դեռ յերկար պիտի լինեմ անհանգիստ,
Մինչև վոր նորոգվեմ, մինչև վոր լինեմ յես,
Արժանի վորդին իմ համայնքի»:

.
 Գրում եմ, հիշում եմ մեր բակը, առանը,
 Ու մորս՝ գլխիկոր սեմին նստած,
 — Սիրելի իմ մայրիկ, զսպիր բարկությունդ,
 Մի որ յես յես կգամ, բայց արդեն վստահ...
 Թող հողմը կողկանձե ու խառնե դեզերը,
 Թող վտռնա սլոտարագ ու ծես.—
 Յես քեզնից հեռացա սպիտակ մազերով,
 Հես կգամ պիտներ վարդես...

10. XI—25 թ.

10. XI—26 թ.

ՄՈՐՍ ԿԱՐՈՏԷ

1

Մայրս գյուղացի յեր, մի հեռավոր գյուղից,
 Յեկել եր քաղաք նա, ամուսնացել,
 Քաղաքումն եր ապրում սկսած են որից,
 Են որից նա գյուղ չեր գնացել:

Պատահում եր մերթ-մերթ, վոր տխրում եր մայրս,
 Մայրս դեռ մայրական իր գյուղն եր հիշում.
 — Այնտեղ հիմի լավ ե, գեղեցիկ ե այնտեղ,
 Այստեղ քաղաքն ե ծանր ու մշուշ:

4578-55

Վորքան կարոտցել եմ, ասալ նա մի որ,
Մեր լեն դաշտերին, աղբյուրին, ջրին,
Իրիկվա շողերով հանգից տուն դարձող
Գյուղի բազմաբառաչ նախիրին:

Վորքան կարոտցել եմ մեր լույս ցերեկներին,
Մեր բարձր սարերին, ձորերին խոր,
Գյուղացի չես վորդիս, բայց մորդ ներիր,
Այստեղ շատ աղմուկ է ու ժխոր:

Մեր կանաչ դաշտերում գույնզգույն ծաղիկներ,
Վերևում արևը, ներքևում գոլ,
Գնում ենք թրվուռն, դեպի սարն ի վեր,
Անուշ գյուղական յերգով:

Դեմից մասենում է աղջիկների խումբը,
Հանդիպում ենք իրար գեղջկուհու խինդով,
Գույնզգույն գգեստներով ծածկում ենք թումբը,
Ողբ լցնում ենք ծիծաղի թինդով:

Յեվ անհայտ մի սարի մի անհայտ լանջին
Մենք պար ենք բռնում զվարթազին,
Այնպես քաղցր են հնչում մարդու աղանջին,
Այնպես զվարթացնում են հոգին...

2

Գյուղում ձյուն է, ձմեռ, արևը փայլում է,
Կիրակի յե ուրախ, որն է բացվում դեղին,
Ճերմակ կաղերի մեջ հավաքվում են մարդիկ,
Զրույցի յեն բռնվում, խոսում դեսից, դենից:

Կոճիները թռած, մանուկներն են վազում,
Պաղարու ուրախ կոճախաղի,
Հանկարծ բարակ ձայնով, ձայնով իր նվագուն,
Գյուղական զուռնան ե զլում մոտիկ թաղից:

Պսակում են ախտեղ այսինչի ազջկան,
Տանում են հեռու տեղ, հեռու, հեռու մի գյուղ,
Ու նորից զլում ե դհուր գյուղական,
Ուրախ ձայնով լցնում դաշտեր, կալեր ու հյուղ:

Հավաքվում են մարդիկ լենսիրտ հարսանիքին,
Զիլ զլում ե զուռնան, դհուրն ե դրմբում,
Իսկ դիմացի թաղից, կանգնած տան տանիքին,
Պառազներ ու ծերեր հարսնիքին են նայում:

Մոտիկ գյուղից յեկած դհու խփող ուստան,
Լայն փափախը դրած, փաթաթված բաշուղով,
Բեխերից կախ արած սառույցի շարանը՝
Զլել ե յեղդ մի գիլ, պատենական ու խոր:

Ինձ համար ել յեղավ այսպիսի հարսանիք,
Ինձ ել գյուղից վերջրին ու բերեցին քաղաք,
Վորդիս, վառ ե այստեղ, վառ ե քաղաքը լայն,
Հազար հնչյուն ունի, հազար գիլ աղաղակ:

Նա պատմում եր ելի, իսկ յեա չեյի զգում,
Զեյի զգում նրան, նրա կարոտը վառ.
— Ախր ի՞նչ էա այնտեղ, ի՞նչն ե այդպես հուզում,
Կամ ի՞նչու յեա տանջվում եզ հին գյուղի համար:

Իսկ նա դեռ հիշում եր, մտածում եր նա դեռ,
Յես դուրս եյի զնում դեպի մոտիկ այգին,
Մայրս դեռ հիշում եր, մայրս մըմնջում եր,—
Ո՛հ, հեռավոր իմ գյուղ, գյուղ իմ անուշ, անգին...

Բարձրանում եր մայրս մեր տանիքի վրա,
Ու նայում եր հյուսիս, և վորպես փակ զոներ,
Զգվում եյին նրա խոր հայացքի դիմաց՝
Գեղջկական պար բռնած լեռները:

Յերկնքին եր նայում,— հեռվում ամպեր կան սև,
Շուտով կարկուտ կգա իմ բավ գյուղի վրա,
Ամպերն ելի հեռվում դիզվում եյին դեզ-դեզ,
Ահաբեկված մայրս դեռ նայում եր նրանց:

Խաչը դուրս կհանեն, կանեն թափուր հիմի,
Ամպերը կգոռան կարկտաբեր ու չար,
Խաչը դուրս կհանեն, կանեն թափուր նորից,
Կարկուտն անձրև դառած՝ սերավ կթափի վար:

Բայց յես ելի, ելի չեյի զգում նրան.
— Ախր ի՞նչ կա այնտեղ, ախր ի՞նչ կա այնտեղ,
Ի՞նչ կա սրտի մոտիկ կամ սիրելու համար,—
Այնտեղ աներ կան ցած ու զեղնավուն հանդեր:

Կարելի չե գնալ, գյուղը փոխել նորի,
Այնտեղ նոր կյանք տանել տրակտորին բարձած,
Կամ ուղարկել այնտեղ կարմիր զինվորներին,
Բանակի ծառայությունից դարձած:

Նրանք ու յես այնտեղ պիտի անենք շատ բան,
Մինչև գյուղը դառնա սրտի համար անուշ,
Թե չե ինչը սիրել այդ գյուղերից հնցած,
հյուղակներից հողե և արօրից անուժ:

Ու յերբ յերկաթ հագնի գյուղը վատից գլուխ,
Ու յերբ արդեն արտել դառնան խրճիթ ու տուն,
Ինձ ել պիտի թվա գյուղը չքնաղ, անուշ,
Պիտի ապրի գյուղը, — եզ նորը իմ սրտում:

Հենց դրա համար ե, վոր բոլորս մեկտեղ
Գյուղ ենք գնում, հիմքից փոփոխելու նրան,
Մայր, թո՛ղ հին հուշերդ, ախր ինչի՞ յեն պետք,
Վոր պահում ես նրանց զեռ քու հոգու վրա...

Որեր անցան կրկին, ու իմ մայրս ահա,
Գյուղացիական յերկրի կարոտով մի անհուն,
Դեպի եզ հին, խարխուլ գյուղը ճամբա ընկավ,
գնում եր նա հեռու, գնում եր հորանց տուն:

Նորից հիշեց գյուղը, նորից պատմեց մի քիչ,
Ու նստելով սայլին, ճամբա ընկավ դանդաղ.
— Մայրս, հինն ես ելի, դու միե՛նույնն ես ընդմիշտ,
Յե՛վ սիրտդ կրծում ե նույն կարոտը անթաղ:

Նա գնում եր սայլով, հեռանում եր սայլով,
Հասնում եր լեռներին, վոր բռնել են շուրջապար,
— Դեպի ձեզ եմ գալիս անհուն մի կարոտով,
Լեռներ, եյ փակ դռներ, բաց արեք ճառագարհ...

Սերունդներ ենք տարբեր, ձգտումներով տարբեր,
Յես գնում եմ դեպի քաղաքն աղմկահույզ,
Յես հասնում եմ արգեն, յես նորով եմ հարբել,
Իսկ դու գեռ սիրում ես կորցրած հին գյուղդ կույս:

Ի՞նչ ես փնտռում եղտեղ, ի՞նչ ես կորցրել անհետ,
Յե՛նող նորի գլխաց հի՛նն ես ուզում ելի,
Բայց հինը ջարդվել է, հինը ջախջախվել է,
Յերկաթն սպանել է փայտե սելին:

Յես քաղաքում նորն եմ փնտրում, վոր ծլում է,
Իսկ դու գյուղում հիմա սլքադում ես հինը,
Դու չես տեսնում վառման արևի ցոլումը,
Փնտրառաքդ իզուր, հի՛ն է, հի՛ն է, հի՛ն է...

Վերադառնում եյի գործարանից յես առն,
Ամեն որվա պես լուռ, բայց զվարթուն ելի,
Մեր դռն մոտ կանգնած մի սել եր յերևում,
Ու մայրս իջնում եր եզ գյուղական սելից:

Մոտ վաղեցի նրան. տեսա՞ր գյուղը, տեսա՞ր,
Այնտեղ ի՞նչ կար անուշ, այնտեղ ի՞նչ կար չքնաղ.
Վորպես խոր մի ձորից, մայրս ձայնեց տխուր,
Դու ճիշտ եյիր ասում, վոչինչ, վոչինչ չկա:

Քանդոտել են առուն, են գեղեցիկ առուն,
Փորել են նեղ մի հուն, ենտեղով է հոսում,
Նվաղել է առուն, իմ գեղեցիկ առուն,
Ել ջրերը այնպես զվարթուն չեն խոսում:

Գյուղում շատ բան չկա, փոփոխվել է շատ բան,
 Շատ տներ են քանդվել ու շինվել նոր տներ,
 Իսկ դեպի դաշտ տանող մեր այն փոքրիկ ճամբան,
 Դարձել է քաղաքի փողոցների պես լեն:

Նույնիսկ մամուտ քարը չկա ճամբամիջի,
 Վորի վրա նստած լաց եմ յեղել յերկար,
 Վորի վրա նստած, համբույրներով վերջին,
 Յես ու այն լավ աղան հրաժեշտ ավինք իրար:

Ո՞վ գիտե, փոր շենքի մուայլ սլարսպի մեջ,
 Պարսպաքար է դարձել իմ լավ սիրո վկան,
 Յեվ տանիքի համար չոր տախտակ են դուրձել
 Այն ծառերը ծանոթ, փոր այլևս չկան:

Մի մեծ շենք են շինել դյուղի հենց մեջտեղում,
 Քաղաքի տան նման քարաշեն ու մեծ տուն,
 Խրճիթները նրա աեսքից շատ են նեղվում,
 Ամաչում են կարծես իրենց դեմքից անդուր:

Կար ժամանակ, փոր այդ սև շենքի փոխարեն
 Մի խրճիթ էր կանգնած, պապենական ու հին,
 Այն շենքի պատի տակ ինչքան ենք խաղ արել
 Յես ու իմ մեռած ընկերուհին...

Գիքո ամին տխուր, իր դուքանի դռան,
 Դուքանի դուռը փակ, ել մուշտարի չկա,
 Նոր խանութ է բացվել, ցուցանակը վրան,
 Կոսպերատիվ խանութ, քաղաքից դյուղ ընկած:

Ախր ափսոս չե՞ նա, գյուղի Գիքո ամին,
 Թութուն անգամ չաւնի իր չիբուխի համար,
 Յես նորից հիշում եմ անցած հին օրերից,
 Գիքո ամին նստած իր դուքանի դռան:

Փոքրիկ աղջիկ էյի, ինձ հետ մի քանի ձու,
 Գնում էյի դուքան, առնելու կոճ, ասեղ,
 Գիքո ամի, գլխիդ յեկել ե ցավ ու ձյուն,
 Ել ի՞նչ պատմել, վորդիս, կամ թե ել ի՞նչ ասել...

6

— Ո մայր, վորքան հին ե այդ գեղջկական հողիդ,
 Վորքան առում ես դու բարձրացող նոր գյուղին,
 Բայց դեռ քիչ ե արված, բայց դեռ գյուղը կը մանի
 Քաղաքների հսկան, յերկաթուղին:

Իսկ հետո կմտնի մի ուրիշ մեքենա,
 Վողջ յերկաթ միայն ու չոր չուգուն,
 Իսկ հետո դեռ վորքան պիտի բարձրանան
 Գյուղի մեջ քարաշեն, մեծամեծ տուն:

Դու առում ես նորը, սրտով հնի հետ ես,
 Դու սիրում ես չութը, կալը, հյուղը ու կամ,
 Բայց վերելքում այս նոր, արդյոք մայր իմ, գիտե՞ս,
 Վոր բացվում ե գյուղե այս աշխարհի վրա
 Արեգակը պրօլետարական...

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊ.

ԳԻՐՔԸ ՏՐՎԱԾ Ե ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ „Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր“ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՔ, ՆԱԽ ՔԱՆ
Հ. Պ. Գ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄՎԵԼԸ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0355195

41588